

הגילוי בפורים מעין הגאולה העתידה אורות שני הכתרים כנגד נעשה ונשמע!

בעצת המן הרשע, כמבואר במדרש (אסתר רבה ז ג):

"המן הרשע בעלילה גדולה בא על ישראל... אמר המן לאחשוורוש, אלהיהם של אלו שונא זימה, העמד להם זונות ועשה להם משתה, וגזור עליהם שיבואו כולם ויאכלו וישתו ויעשו כרצונם, שנאמר (אסתר א ח) לעשות כרצון איש ואיש. כיון שראה מרדכי כך עמד והכריז עליהם, ואמר להם לא תלכו לאכול בסעודתו של אחשוורוש... ולא שמעו לדברי מרדכי והלכו כולם לבית המשתה... ואכלו ושתו ונשתכרו ונתקלקלו, מיד עמד שטן והלשין עליהם לפני הקב"ה... מיד אמר הקב"ה לשטן הבא לי מגילה ואכתוב עליה כלייה".

ואחרי שנגזרה עליהם כליה בגזירת המן, בא מרדכי וכינס את כל היהודים והחזירם בתשובה והצילם ממות לחיים, אז השכילו ישראל להבין הכוח הגדול שמסר הקב"ה לחכמי התורה לראות את הנולד, כדי שיגזרו גזירות וסייגים לתורה, ולכן דוקא אחרי נס פורים קיבלו על עצמם לקבל גזירות חכמים אפילו בלי הבנה בבחינת "נעשה" קודם "נשמע", ועל כך אמר רבא: "הדר קבלוה בימי אחשוורוש".

מוסיף על כך ה"חתם סופר" דבר נפלא, מנין למדו חכמינו ז"ל שבנס פורים הסכימו לקבל עליהם גם גזירות חכמים בבחינת נעשה קודם לנשמע, ממה שכתוב (אסתר ט כז): "קימו וקבלו", ולכאורה היה צריך לומר להיפך: "קבלו וקימו", שהרי קודם מקבלים על עצמם ואחר כך מקיימים, אלא מכאן מוכח שמקודם "קימו" דברי חכמים בבחינת "נעשה", ואחר כך "וקבלו" דברי חכמים בבחינת "ונשמע". אלו תוכן דבריו הקדושים.

יומתק לצרף בזה מה שכתב ב"מאמר מרדכי" (מהדורא קמא) על מגלת אסתר להגה"ק רבי שלמה קלוגר זצ"ל, לפרש הכתוב (אסתר ט כג): "וקבל היהודים את אשר החלו לעשות ואת אשר כתב מרדכי אליהם". כלומר שקיבלו עליהם "את אשר החלו לעשות", מה שהקדימו "לעשות" לפני "נשמע". ולפי דברי ה"חתם סופר" כוונת הכתוב להדגיש, שקיבלו עליהם נעשה קודם לנשמע גם תקנת חכמים: "אשר כתב מרדכי עליהם", שגזר עליהן לקיים מצוות פורים.

בפורים זוכים ישראל לשני הכתרים שניטלו מישראל

ועתה בא וראה כי על פי דברי ה"חתם סופר" יאיר לנו להבין מה שמצינו, כי מיד אחרי חטא העגל איבדו ישראל שני הכתרים שקיבלו במתן תורה, כמבואר בגמרא (שבת פח.):

"דרש רבי סימאי, בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל, קשרו לו שני כתרים [רש"י: מזיו השכינה], אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, וכיון שחטאו ישראל ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום, שנאמר (שמות לג ו) ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב..."

אמר רבי יוחנן, וכולן זכה משה ונטלן, דסמיך ליה (שם ז) ומשה יקח את האהל,

"עטרת זהב גדולה" בראש מרדכי

"כתר מלכות" בראש אסתר

שני כתרים שקיבלו ישראל בפורים כנגד נעשה ונשמע

השיב לו רבא: "אנן דסיגין בשלימותא כתיב (משלי יא ג) בן תומת ישרים תנחם". ופירש רש"י: "התהלכנו עמו בתום לב, כדרך העושים מאהבה, וסמכנו עליו שלא יטענונו בדבר שלא נוכל לעמוד בו".

אבל תורה שבעל פה שכוללת כל הגזירות והחומרות, שהוסיפו חכמי התורה בכל דור ודור כמקצה בשבת ושאר הגזירות, לא הסכימו לקבלן ברצון בבחינת נעשה קודם לנשמע אלא בבחינת נשמע קודם לנעשה, כלומר שביקשו לשמוע קודם ולבחון אם הם מסוגלים לקיימן, ואם ישפטו שאינם מסוגלים לקיימן לא יתחייבו לקיימן.

מוסיף על כך ה"חתם סופר" מנין אנו למדים שלא הסכימו לקבל גזירת חכמים בבחינת נעשה קודם לנשמע, ממה שכתוב בפרשת משפטים (שמות כד ז): "ויאמרו כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע". דקדקו לומר: "כל אשר דיבר ה'", כלומר דוקא תורה שבכתב שנזכרו בה כל המצוות שצוה הקב"ה, הסכימו להקדים "נעשה" לעשות ולקיים לפני "ונשמע", לפני שישמעו ויבינו טעם הדבר, אבל גזירות חכמים בתורה שבעל פה לא הסכימו לקבל רק אם ישמעו קודם ויבינו.

וראיה ברורה לדבר ממה שכתוב בפרשת ואתחנן, כשביקשו ישראל ממה שרבינו שהוא ידבר אליהם ולא הקב"ה, אמרו לו (דברים ה כד): "קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלקינו ואת דבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלקינו אליך ושמענו ועשינו". הרי שהדגישו לומר: "ושמענו ועשינו", כלומר אם אתה תדבר אלינו, אין אנו מסכימים לקבל עלינו גזירותיך בבחינת "נעשה ונשמע", אלא "ושמענו ועשינו" - קודם נשמע מה שיש לך לומר, ואם נשכיל להבין שנכון הדבר נעשה מה שתגזור עלינו.

"קימו וקבלו" בבחינת הקדמת נעשה לנשמע

אולם אומר ה"חתם סופר" בנס פורים נתגלה לכל ישראל הכח הגדול שיש לחכמי התורה, כי מרדכי הצדיק שהיה מראשי הסנהדרין, גזר על ישראל שלא ישתתפו בסעודת אחשוורוש אף שמצד הלכה היה מותר, כי חשש שלא יתקלקלו באותה סעודה

"ויתיצבו בתחתית ההר, אמר רבי אבדימי בר חמא בר חסא, מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם, אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר רבי אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא [פירש רש"י: "שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה שקבלוה באונס"]. אמר רבא, אף על פי כן הדר קבלוה בימי אחשוורוש, דכתיב קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר".

והנה מצינו ביאור נפלא במשנתו הטהורה של רבינו ה"חתם סופר" ב"שאלות ותשובות" (או"ח סימן רח ד"ה ולתשלום ענין זה), מדוע באמת קימו וקבלו את התורה מאהבה דוקא בפורים ולא בשעת מתן תורה, על פי מה שהקשו התוספות (שם ד"ה כפה) מדוע היה צורך לכפות את ההר על ישראל שיקבלו את התורה, הלא כבר קבלו את התורה מרצונם הטוב כשהקדימו נעשה לנשמע.

ומביא ה"חתם סופר" מה שתירצו הראשונים, שלא אמרו ישראל נעשה ונשמע רק על תורה שבכתב, אבל תורה שבעל פה לא הסכימו לקבל עד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית. ובאמת תירוצו זה מבואר במדרש תנחומא (פרשת נח סימן ג):

"ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר, והלא משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה ענו כולם ואמרו נעשה ונשמע, מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט, אלא אמר להן על התורה שבעל פה, שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות, והיא עזה כמות וקשה כשאלו קנאתה".

על גזירות חכמים אמרו: "ושמענו ועשינו"

ומבאר ה"חתם סופר" הכוונה בזה, כי מה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, התכוונו לקבל עליהם לעשות כל מצוות התורה, אפילו טרם ששמעו אם הם מסוגלים לקיימן, משום שבטחו בה' שלא יצווה עליהם דבר שאינם מסוגלים לקיימו, כמו שמצינו בגמרא (שבת פח.) כי צדוקי אחד אמר לרבא: "עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו".

כלומר אתם ישראל הם עם של פזיזים, שהקדמתם לקבל בפיהם את התורה ולומר "נעשה" לפני "ונשמע" - לפני ששמעתם באוזניים אם אתם יכולים לקיימה, על כך

הפייטן האלקי יסד בפיוט לשבת זכור: "אם כל המועדים יהיו בטלים ימי הפורים לא נבטלים". ומקור הדבר במדרש משלי על הפסוק (שם ט ב): "שכל המועדים יהיו בטלין וימי הפורים לא יהיו נבטלין לעולם, שנאמר (אסתר ט כח) וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם".

אומר על כך ה"בני יששכר" (אדר מאמר ד אות ח), כי אין הכוונה שכל המועדים יתבטלו בפועל, אלא הכוונה שלעתיד לבוא נזכה לניסים כל כך גדולים, עד שכל המועדים יתבטלו בניסים הללו כדבר המתבטל בשישים או במאה, אולם הגילוי הגדול שנתגלה בפורים לא יתבטל לעתיד לבוא.

ונראה להביא מקור לדברי ה"בני יששכר", מדברי רבינו האריז"ל (פרי עץ חיים שער הפורים פרק ה) שביאר ההארה העצומה שנתגלה על ידי מרדכי בנס פורים והוסיף על כך בלשון קדשו: "והנה הארה הזאת לא היתה לא בשבת ולא בימים טובים אלא בפורים לבד, זהו שאמרו רבותינו ז"ל, כל המועדים עתידים ליבטל חוץ מן הפורים, שנאמר וימי הפורים לא יעברו וכו'... כי היא הארה אשר מעולם לא נהייתה כמוהו".

הנה כי כן דבר בעתו מה טוב להתבונן גם לפי השגתינו, מהו מהות הגילוי הגדול שנתגלה בפורים יותר מכל המועדים מעין הגאולה העתידה, שעל גילוי זה אמרו: "אם כל המועדים יהיו בטלים ימי הפורים לא נבטלים". ואגב נבאר עוד כמה ענינים בקשר לנס פורים.

א) במגילה (אסתר א י): "ביום השביעי כטוב לב המלך ביין". ופירש רש"י: "רבותינו אמרו שבת היה". ופירשו ה"מלוא העומר" וה"ייטב פנים", דהנה כאשר נתבונן נראה שבסעודה זו הכין הקב"ה רפואה שקדמה למכה, כי ושתי נהרגה וכתוצאה מכך באה אסתר במקומה שהצילה את ישראל.

וזוהו הפירוש: "ביום השביעי" שהוא יום השבת, "כטוב לב המלך", מלכו של עולם, "ביין" של קידוש שעושים ישראל בשבת, הנה בזכות זה הקדים הקב"ה רפואה למכה. נמצא שעיקר הנס היה בגלל קידוש יין שעושים ישראל בשבת, לכן מטעם זה מיחייב אינש להתבסס בפורים ביין עכדה"ק. אמנם עדיין צריך לבאר ביתר שאת, מדוע באמת שורש הנס של פורים היה דוקא בזכות שבת קודש.

ב) אחת מהמצוות שתיקנו חכמינו ז"ל בנס פורים היא מצות (אסתר ט ט): "משלוח מנות איש לרעהו". שנינו על כך בגמרא (מגילה ז.) ונפסק להלכה בשלחן ערוך (או"ח סימן תרצה סעיף ד): "חייב לשלוח לחבירו שתי מנות בשר או של מיני אוכלים, שנאמר ומשלוח מנות איש לרעהו, שתי מנות שתי מנות איש אחד". וצריך להבין מה ראו לתקן לשלוח שתי מנות דוקא.

ביאור החתם סופר על כפיית הר כגיגית

פתח דברינו יאיר לבאר כל זה, על פי מה שנינו בגמרא (שבת פח.) על הפסוק שנאמר במתן תורה (שמות יט ז):

גילוי נפלא של החתם סופר

בכל מוצאי שבת בהבדלה אנו מעוררים הנס של פורים על ידי מרדכי ואסתר!

המלך העליון הקב"ה "כתר מלכות" בראש אסתר, "ועטרת זהב גדולה" על ראש מרדכי.

מעשה יש לומר כי מטעם זה בצאתנו מקדושת השבת לימות החול, אנו רוצים להמשיך מקדושת השבת הארה משני הכתרים לכל ימות השבוע, על כן אנו מברכים על האבוקה הכלולה משתי נרות כנגד האור הגדול של שני הכתרים, ואנו מריחים בשמים כנגד מרדכי ואסתר שהחזירו לישראל את שני הכתרים.

ויש לומר בזה עוד על פי מה ששינו בגמרא (ביצה טו:): "הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר, שנאמר אדיר במרום ה'". ומבאר ה"בני יששכר" (אדר מאמר א סימן ט) הכוונה בזה, כי כבר הזהיר אותנו הכתוב על הסכנה הגדולה של יריביו הרכוש כמו שכתוב (דברים ח יא):

"השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך... פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת, ובקרך וצאנך ירביון וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה, ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים... ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל".

והנה ידוע כי ההבדל בין הניסים של פסח לניסים של פורים הוא בכך, כי הניסים של פסח היה למעלה מדרך הטבע בשידוד מערכות הטבע, המים נהפך לדם, הים ליבשה, ואילו הניסים של פורים היה הכל טמון בתוך הטבע, כדי ללמדנו שגם כאשר העולם מתנהג בדרך הטבע, הנה הכל בהשגחת הקב"ה ואין שום דבר במקרה.

וזהו ביאור הגמרא: "הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר, שנאמר אדיר במרום ה'", היינו שישטען בהם האמונה של חודש אדר שאז נתגלה השגחת הקב"ה בתוך הטבע, ועל ידי זה יתקיימו נכסיו ולא יפול ברשת היצר של: "כוחי ועוצם ידי" עכדה"ק.

מעשה יאיר לנו להבין מה שתיקנו בכל מוצאי שבת לעורר הנס של פורים דוקא בשעת הבדלה ביו שבת לששת ימות החול, כי בשבת שאסור בעשיית מלאכה אין אנו עוסקים כלל בעניני פרנסה, אבל במוצאי שבת כשמבדילים בין קודש שאסור במלאכה לששת ימי המעשה שעוסקים במלאכה, הרי יש סכנה שלא נתפתה ליצר של: "כוחי ועוצם ידי", לכן תיקנו לעורר הנס של פורים שבו נתגלה לעין כל שהקב"ה מנהיג את הטבע, כדי שיתקיימו בנו: "הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר".

מוצאים וידיעות על עניני שבת קודש
בהרף פה"ס, מלוקט ומעובד
מפי סופרים וספרים הקדושים

וביאר ב"דרשות חתם סופר" (דף קמח:): הכוונה בזה, כי גלות מדי נקרא חושך כמבואר במדרש (ב"ר מד כ): "והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליו, אימה זה בבל, חשיכה זו מדי", לפי זה אומר ה"חתם סופר" בלשון קדשו: "ומשל דמרדכי ואסתר למה הוא דומה, לשתי נרות", כלומר שתי נרות שהאירו לישראל את החשכות בגלות מדי.

הנה כי כן מטעם זה תיקנו לברך בהבדלה, על אבוקה הכלולה לפחות משתי נרות, כנגד מרדכי ואסתר שהיו בבחינת שתי נרות שהאירו את החשכות של גלות מדי. יומתק לבאר בזה המנהג ההרים את אבוקת ההבדלה בשעת אמירת הפסוק: "ליהודים היתה אורה", כי שני הדברים קשורים לנס פורים.

נמצא לפי זה שאנו מזכירים בהבדלה שלשה דברים, כדי להזכיר את הנס של פורים: א) אמירת הפסוק: "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", ב) הברכה על בשמים והדסים כדי להזכיר קדושת מרדכי ראש לכל הבשמים ואסתר היא הדסה, ג) הברכה על אבוקה הכלולה משתי נרות כנגד מרדכי ואסתר, ועל ידי זה יתקיימו בנו מקרא שכתוב (קהלת ד יב): "והחוט המשולש לא במהרה ינתק".

"הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר"

ונראה לתת טעם לשבח על מה שתיקנו חכמינו ז"ל לעורר הנס של פורים כל מוצאי שבת בשעת הבדלה, על פי מה שהארכנו לבאר בתוך המאמר, כי כמו שבכל שבת אנו מקבלים ממשה רבינו את שני הכתרים כנגד נעשה ונשמע, כן בפורים זכו ישראל על ידי מרדכי ניצוץ משה ועל ידי אסתר לקבל שני כתרים שהם כנגד נעשה ונשמע, ומטעם זה לבש עמו".

מנהג ישראל תורה ומקור הדבר ברמ"א (או"ח סימן רצו סעיף א) להזכיר בהבדלה כמה פסוקים, ואחד מהם הוא הפסוק שנאמר במגילה אחרי הנס של פורים (אסתר ח טז): "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר". וצריך ביאור מה ראו לתקן לומר בהבדלה פסוק שנאמר במגילת אסתר בנס פורים.

ונראה לבאר הענין בזה, על פי מה שמצינו חידוש גדול במשנתו הטורה של ה"חתם סופר" ב"תורת משה" (מגילת אסתר ד"ה ביום השביעי), וב"דרשות חתם סופר" (לפורים דף רה טור ד"ה כל שומר שבת), כי מה שתיקנו חכמינו ז"ל לברך על ריח הבשמים בהבדלה, הוא כנגד מרדכי ואסתר שנמשלו לבשמים, והנה הדברים בלשון קדשו:

"ביום השביעי כטוב לב המלך בין. כתיב (ישעיה נה יג) תחת הסרפד יעלה הדס וגו', (וסמך ליה שם נו ב) שומר שבת מחללו. כתב בית יוסף (או"ח סימן רצו ד"ה ומ"ש רבינו) במוצאי שבת מברכים על ההדס, מדיכתיב תחת הסרפד יעלה הדס, וסמך ליה שומר שבת מחללו. נראה לי דדרשו חז"ל פרק קמא דמגילה (דף י:), תחת הנעצוץ, זה המן, יעלה ברוש, זה מרדכי ראש לכל הבשמים, ותחת הסרפד זה ושתי, יעלה הדס, זה אסתר.

והנה ושתי נהרגה בשבת על שעשתה מלאכה עם בנות ישראל בשבת, כדרשו (שם יב:): על פסוק (אסתר ב א) אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה, כשם שעשתה כך נגזר עליה, מלמד שהיתה מביאה בנות ישראל ומפשיטן ערומות ועושה עמהן מלאכה בשבת, ויום השביעי כטוב לב המלך בין שבת היה כדאיתא שם, על כן עתה שזכינו להיות שומר שבת מחללו, נברך על הבשמים, זכר למרדכי ראש הבשמים, ואיזה בושם, הדס, זכר לאסתר שהמליכה תחת ושתי, תחת הסרפד, זה ושתי, יעלה הדס, זה אסתר".

אבוקה של שתי נרות כנגד מרדכי ואסתר

ויש להוסיף בזה תבלין למוצאי שבת, כי מטעם זה תיקנו חכמינו ז"ל לברך על הנר במוצאי שבת, ומבואר בגמרא (פסחים קג:): "אבוקה להבדלה מצוה מן המבחר". וכתב הרמ"א (או"ח סימן רצח סעיף א) בשם האגודה: "ונר שיש לו שתי פתילות מיקרי אבוקה". על פי מה שכתוב (תהלים יח כט): "כי אתה תאיר נרי ה' אלקי יגיה חשכיו", ודרשו על כך במדרש שוחר טוב (שם): "כי אתה תאיר נרי במרדכי, ה' אלקי יגיה חשכיו באסתר".

קרי וכתבי, הקרי הוא "אחשוורוש" מלא עם שני ווי"ן, ואילו הכתיב הוא "אחשרש" חסר שני ווי"ן, וצריך להבין ביאור הענין מדוע נעלמו שני הווי"ן משמו של אחשוורוש.

אך לפי האמור יש לומר הרמז בזה, כי עיקר החיות של אחשוורוש היה משני הווי"ן שפגמו בהם ישראל באמרם ו-שמענו ו-עשינו, ותפקידו בעולם היה להמליך את אסתר תחת ושתי ולמנות את מרדכי משנה למלך, כדי להביא לידי נס פורים שבזכותו קיבלו ישראל גם גזירות חכמים בבחינת נעשה קודם לנשמע, ואחרי שנשלם תיקון זה נסתלקו ממנו שני ווי"ן הללו.

שני כתרים

שזכו ישראל בפורים

מעשה לא נפלאות היא ולא רחוקה לומר חידוש גדול לכבוד פורים, כי מאחר שעל ידי נס פורים הסכימו ישראל לקבל עליהם גם גזירות חכמים בתורה שבעל פה בבחינת

הגזירות של משה רבינו ושאר חכמי התורה רק בבחינת: "ושמענו ועשינו", רק אם נשמע ונבין את דבריך נעשה אותם, זה גרם להם שנכשלו בחטא העגל, כשלא הבינו הבטחתו של משה לחזור לסוף ארבעים יום. על כן דוקא אחרי שחטאו בעגל משום שלא קיבלו גזירת משה בבחינת נעשה קודם לנשמע, ירדו מלאכי חבלה ונטלו מהם שני הכתרים שכנגד נעשה ונשמע.

ויש להוסיף בזה פרפרת נאה בדרך רמז, כי מטעם זה בחרו מרדכי ואסתר כותבי המגילה, להתחיל המגילה באות ו' - ו-יהי בימי אחשוורוש", וכן לסיימה באות ו' - "ודובר שלום לכל זרע-ו", לרמז כי בפורים על ידי שקיבלו ישראל גזירות חכמים בבחינת נעשה ונשמע, תיקנו בכך מה שפגמו בשעת מתן תורה בשני ווי"ן באמרם למשה ו-שמענו ו-עשינו.

בדרך זו יומתק להבין מה שכתוב בסוף המגילה (אסתר י א): "וישם המלך אחשוורוש מס על הארץ ואיי הים", ונמסרה שם במסורה

"וירא העם כי בושש משה לרדת מן ההר, ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו, קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו, כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו". ופירש רש"י: "כי בושש משה, כי כשעלה משה להר אמר להם, לסוף ארבעים יום אני בא בתוך ו' שעות, כסבורים הם שאותו יום שעלה מן המנין הוא, והוא אמר להם שלימים, ארבעים יום ולילו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו".

ולכאורה יפלא מאד, הלא משה רבינו שעשה להם כל הניסים והנפלאות, מיציאת מצרים ועד מעמד הנבחר של מתן תורה, אמר להם דברים ברורים: "לסוף ארבעים יום אני בא בתוך ו' שעות", מדוע אם כן לא עלתה על דעתם שבדאי יקיים הבטחתו שיבוא לסוף ארבעים יום, ואם לא הגיע הרי זה משום שהם טועים בחשבון, ואז הרי לא היו מגיעים כלל לחטא העגל.

אך לפי דברי ה"חתם סופר" יש לומר הביאור בזה, כי מאחר שלא הסכימו לקבל

[רש"י: לשון בהלו נרו והוא היה קירון אור פניו]. אמר ריש לקיש, עתיד הקב"ה להחזירינו לנו, שנאמר (ישעיה לה י) ופדויי ה' ישוּבוּן ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם, שמחה שמעולם על ראשם". וכתבו התוספות (שם): "שני כתרים, של הוד היו, לפיכך כשנטלם משה קרן עור פניו".

וצריך ביאור: א) מאחר שזכו ישראל במעמד הר סיני לשיא גדולתם עד כדי כך שפסקה זוהמתם, מה היה שורש הסיבה לכישלון הגדול שנכשלו אחר כך בחטא העגל. ב) מהו העונש מדה כנגד מדה לאבד בעקבות חטא העגל את שני הכתרים שקיבלו בזכות שהקדימו נעשה לנשמע. אך לפי דברי ה"חתם סופר" יש לומר, כי שורש חטא העגל הוא מזה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע רק על תורה שבכתב ולא על גזירות חכמים.

בא וראה כי ענין זה יש ללמוד ממה שמצינו בתורה הסיבה לחטא העגל (שמות לב א):

נעשה קודם לנשמע, כמו שדייק ה"חתם סופר" מלשון הכתוב: "קימו וקבלו" - "קימו" בבחינת "נעשה" ורק אחר כך "וקיבלו" בבחינת "ונשמע".

על כן זכו ישראל לקבל בפורים את שני הכתרים כנגד נעשה ונשמע, מעין שני הכתרים הללו שקיבלו במתן תורה כשהקדימו נעשה לנשמע, ומעין מה שעתיד הקב"ה להחזירם לנו לעתיד לבוא כלשון הגמרא: "עתיד הקב"ה להחזיר לנו, שנאמר ופדווי ה' ישובו ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם, שמחה שמעולם על ראשם".

הנה כי כן יאיר לנו להבין מאמר המדרש: "שכל המועדים יהיו בטליו וימי הפורים לא יהיו נבטלים לעולם", כי כבר הזכרנו דברי התוספות: "שני כתרים של הוד היו, לפיכך כשנטלם משה קרן עור פניו". והנה לעתיד לבוא כשיזכו ישראל לשני כתרים הללו שהם אורות גדולים, יתבטלו בהם כל אורות המועדים בששים או במאה, אבל ימי הפורים לא נבטלים שהרי גם בהם נתגלו שני הכתרים מעין הגילוי שיזכו לו ישראל לעתיד לבוא.

ויש להוסיף תבלין כי מטעם זה מצינו במגילת אסתר שזכו מרדכי ואסתר לשני כתרים על ראשם, כי אצל אסתר כתוב (אסתר ב ז): "ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים", סתם מלך במגילה מבואר במדרש (אסתר רבה ג י) רומז על הקב"ה מלך העליון, "וישם כתר מלכות בראשה", ואצל מרדכי כתוב (שם ח טו): "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה", היינו כתר שהיא עטרה, הרי לנו שני כתרים על ראש מרדכי ואסתר, לרמז כי בזכותם זכו ישראל לשני כתרים מעין הגאולה העתידה.

ואחרי שחיפשתי בחיפוש דורות מקור לחידוש זה, מצאתי את שאהבה נפשי מקור לכך בזוהר הקדוש (פרשת שלח לך קסט:), שמדבר מענין הצדיקים שלובשים לבוש רוחני בעולם העליון, ועל זה מוסיף ואומר:

"וכך הוה למרדכי, דכתיב בלבוש מלכות דיוקנא דההוא עלמא, ולבתר ועטרת זהב גדולה, דא עטרת דשריאת על רישיהון דצדיקיא בההוא עלמא. כד קבילו ישראל אורייתא כגוונא דא הוה להון, עד דחבו דכתיב בהו (שמות לג ו) ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב, אתפשטו מההוא לבושא".

פירושו: "וכך היה למרדכי דכתיב בלבוש מלכות הדיוקן של עולם העליון, ואחר כך ועטרת זהב גדולה, זו עטרה ששורה על ראש הצדיקים בעולם העליון. כאשר קיבלו ישראל את התורה היה להם באופן זה, עד שחטאו שכתוב בה, ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב, נתפשטו מאותו לבוש".

וכתב ה"פרי צדיק" להגה"ק רבי צדוק הכהן ז"ע (פרשת יגש אות ז): "ואחר כך כתיב ועטרת זהב גדולה, ואיתא בזוהר הקדוש דא עטרת דשריאת על רישיהון דצדיקיא כו', כד קבילו ישראל אורייתא, כגוונא דא הוה להון עד דחבו וכו', והיינו הכתרים שזכו בשעת מתן תורה כמו שאמר בגמרא (שבת פח:)."

מרדכי ניצוץ משה החזיר לישראל את שני הכתרים

בדרך זו במסילה נעלה לבאר, מה שסייבב הקב"ה שיזכו ישראל לקבל בפורים שני הכתרים דוקא על ידי מרדכי היהודי, על פי מה ששינוי בגמרא (מגילה יג:) בענין הפור שהפיל המן על כל החדשים, לבחון באיזה חודש יצליח להשמיד שונאיהם של ישראל: "תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה, אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה,

ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד".

ודקדק ב"יערות דבש" (חלק א סוף דרוש ג) על לשון הגמרא שהקדים יום המיתה ליום הלידה: "שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד", הלא מקודם נולד משה רבינו בז' באדר ורק אחר כך נפטר באותו יום, ואם כן היה צריך לומר להיפך: "ולא היה יודע שבשבעה באדר נולד ובשבעה באדר מת".

ותירץ על פי מה המבואר בתיקוני זוהר (תיקון סט קיב). שנשמתו של משה רבינו מתפשטת בכל דור ודור ככל צדיק ובכל תלמיד חכם שעוסק בתורה: "אתפשטותא [דמשה] הוא בכל דרא ודרא, בכל צדיק וצדיק וחכם דמתעסק באורייתא עד שתין רבוא".

מעתה מדויק היטב לשון הגמרא: "ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד", כי באמת אחרי שמת נולד שוב בהתפשטותו ממנהיגי וצדיקי הדור. מוסיף על כך ה"יערות דבש", שאם נתבונן נראה כי אכן טעות זו של המן הרשע עלתה לו בחייו, שהרי מרדכי שעל ידו בא נס ההצלה לכלל ישראל היה ניצוץ משה, כמבואר במדרש (אסתר רבה ו ב): "איש יהודי היה בשושן הבירה, איש מלמד שהיה מרדכי שקול בדורו כמשה בדורו".

מוסיף על כך ה"יערות דבש" (שם) דבר פלא: "המקובלים אמרו כי מרדכי גלגול וניצוץ משה, והמן איש מצרי שנהרג ממנו ולכך ביקש לנקום נקמתו, ואסתר ניצוץ בתיה בת פרעה ולכך לקחה מרדכי לו לבת". ויש לציין מה שכתב הגה"ק החיד"א ב"חומת אנך" על המגילה רמז נאה: "איש יהודי" בגימטריא משי"ה עם הכולל.

הנה כי כן בדקדוק גדול אמרו חז"ל: "ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד", כי זאת היתה טעותו הגדולה של המן הרשע, שלא ידע כי אחרי שנפטר באותו יום נולד שוב על ידי התלבשותו בחכמי התורה שבכל דור ודור, וכעת הוא מתלבש במרדכי היהודי היושב בשער המלך שהיה ניצוץ משה, ועל ידו באה מפלה גדולה על המן ונס הצלה לכלל ישראל.

בכל שבת מחזיר משה לישראל את שני הכתרים

ועתה בא וראה מה שגילה רבינו האריז"ל (שער הכוונות ענין מזמור שיר ליום השבת), כי בכל שבת קודש מחזיר משה רבינו שני הכתרים לישראל. על פי האמור מפרש האריז"ל כמין חומר נוסח התפלה בשחרית לשבת: "ישמח משה במתנת חלקו", בשבת שמח משה בחלק הקדושה שהקב"ה משפיע לו, "כי עבד נאמן קראת לו", מפרש האריז"ל הכוונה בזה בלשון קדשו:

"כי אף על פי שהפקיד השם יתברך בידו פקדון חלקם של ישראל, הנה עתה ביום השבת הוא עבד נאמן להחזיר הפקדון לבעליו והם ישראל. וביאר מה ענין מתנת חלקו הנזכר, ואמר כי היא כליל תפארת, אשר בראשו נתת בעמדו לפניך על הר סיני ונאבדה ממנו, ועתה חזר השם יתברך ליתנה לו במתנה".

ויש להוסיף תבלין מדוע דוקא בשבת קודש מחזיר משה את שני הכתרים לישראל, על פי המבואר בגמרא (ברכות נו:) כי שבת היא מעין עולם הבא, והרי בעולם הבא עתיד הקב"ה להחזיר לנו שני הכתרים שאיבדנו בחטא העגל, על כן בכל שבת שהיא מעין עולם הבא מחזיר לנו משה רבינו את שני הכתרים מעין עולם הבא.

היוצא לנו מכל זה כי משה רבינו משתוקק להחזיר לישראל את שני הכתרים שהיו אצלו רק בתורת פקדון, ולכן אנו אומרים בתפלת

שבת: "כי עבד נאמן קראת לו", כמו שפירש האריז"ל: "כי אף על פי שהפקיד השם יתברך בידו פקדון חלקם של ישראל, הנה עתה ביום השבת הוא עבד נאמן להחזיר הפקדון לבעליו והם ישראל".

הנה כי כן מטעם זה השתוקק גם מרדכי היהודי הניצוץ של משה רבינו, ללכת בדרכו של משה להחזיר לישראל את שני הכתרים, ואכן זכה לעשות ענין זה על ידי שהחזיר את ישראל בתשובה והביא עליהם הנס של פורים, שבזכות אהבת הנס קיבלו עליהם גם גזירות חכמים בבחינת נעשה קודם לנשמע ועל ידי זה קיבלו את שני הכתרים מעין הגאולה העתידה.

מעתה יאיר לנו להבין מה שסייבב הקב"ה, כי שורש הנס של פורים היה בשבת קודש בהריגת ושתי, ככתוב: "ביום השביעי כטוב לב המלך ביין", ודרשו חז"ל שבת היה, כי היות שבכל שבת מחזיר משה רבינו את שני הכתרים לישראל, לכן נתעורר בשבת השורש של נס פורים שעל ידי זה החזיר להם מרדכי ניצוץ משה את שני הכתרים.

קדושת פורים היא קדושת שבת

נפלא להבין בזה מה שכתב ב"תורת אמת" להרה"ק רבי יהודה ליב לייבלע איגר זצ"ל (דף פב טור ג ד"ה שבת): "איתא בספרים הקדושים מהמגיד הקדוש מקאזיניטץ זצוקלה"ה, שפורים נמצא בו אור קדושת שבת". וכן כתב ב"שפת אמת" (פורים שנת תרנ"ט): "חביב שמחת פורים כמו השבת, דכתיב הכא (אסתר ט כב) לעשות אותם כו' [ימי משתה ושמחה], וכתוב בשבת (שמות לה א) אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות".

ולפי האמור הביאור בזה, כי בשבת מקבלים ישראל ממשה רבינו את שני הכתרים שהם כנגד הקדמת נעשה לנשמע, על כן כתוב בהם: אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם" - "לעשות" דייקא נעשה לפני נשמע. וגם בפורים קיבלו ישראל על ידי מרדכי ניצוץ משה את שני הכתרים, על כן כתוב בהם: "לעשות בהם משתה ושמחה" - שמחה על הקדמת "לעשות" לפני נשמע.

מעתה יש לומר כי זהו ענין: "משלוח מנות איש לרעהו", ודרשו חז"ל: "שתי מנות לאיש אחד", לרמז על שני הכתרים שזוכה כל אחד ואחד מישראל בפורים. ויש להוסיף בזה רמז נאה על פי המבואר בזוהר הקדוש (פרשת בלק קצג.) כי כל זמן שהיו לישראל בשעת מתן תורה שני הכתרים נתבטלה מהם המיתה, ובלשון קדשו: "תא חזי עדים דבני ישראל, אלין מתנן ונבזבזן דקבילו, ובגין כך לא הוה שליט עלייהו מותא ולא סטרא אחרא". אלא שבחטא העגל נסתלקו הכתרים וחזרה המיתה למקומה.

נמצא לפי זה כי בפורים שמקבלים ישראל את שני הכתרים מעין הגאולה העתידה, הנה הוא מסוגל לביטול המיתה מעין הגאולה העתידה כשתבטל המיתה מן העולם, ובכח זה זכו ישראל להינצל מגזירת המיתה של המן הרשע. ויש לומר כי ענין זה רמזו בתיבת "מנות", שבשני הקצוות ישנן אותיות "מת", אבל מה שמפריד ביניהן באמצע הן אותיות נ"ו שהוא ראשי תיבות נ'עשה ו'נשמע, לרמז כי שני הכתרים שכנגד נעשה ונשמע שזכו להם בפורים מפריד ומבטל את המיתה, והן הן "שתי מנות לאיש אחד".

חתם סופר: בשעת מתן תורה לא הסכימו ישראל לקבל גזירות חכמים בלי הבנה בבחינת נעשה קודם לנשמע

ראיה לדבר ממה שאמרו למשה: "דבר אתה עמנו... ושמענו ועשינו" - קודם נשמע רק אחר כך נעשה

בנס פורים כשנתגלה לישראל הכח של מרדכי אמרו: "קימו" בבחינת "נעשה" ו"קבלו" בבחינת "ונשמע"

התחלת המגילה באות ו' וסיומה באות ו', כדי לתקן הפגם בשני ווי"ן באמרם: ו-שמענו ו-עשינו

על ידי שקיבלו ישראל גם גזירות חכמים בבחינת נעשה ונשמע זכו לשני הכתרים שאיבדו בחטא העגל

המלך העליון הניח "כתר מלכות" בראש אסתר "ועטרת זהב גדולה" בראש מרדכי כנגד שני כתרים נעשה ונשמע

כמו שמשה רבינו מחזיר לישראל שני הכתרים בכל שבת, כך מרדכי ניצוץ משה החזירם לישראל בפורים

"משלוח מנות" שתי מנות "לאיש אחד", כנגד שני הכתרים שזכו ישראל בפורים מעין הגאולה העתידה